

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ РОСЛИН РОДУ КОНОПЛІ (CANNABIS) В МЕДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

IMPROVEMENT DIRECTIONS OF STATE REGULATION OF THE CIRCULATION OF HEMP PLANTS (CANNABIS) IN MEDICAL ACTIVITIES

УДК 351.77:005.591.4
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.44.5>

Васюк Н.О.

д. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри національної економіки та публічного управління
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Короленко В.В.

д. мед. наук,
професор кафедри прикладної медицини
Університету «КРОК»,
заступник Голови Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками

Корчевний А.І.

начальник відділу контролю за дотриманням ліцензійних умов діяльності з обігу підконтрольних речовин
Управління державного регулювання та контролю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів і протидії їх незаконному обігу
Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками

Олійник Т.М.

головний спеціаліст відділу контролю за дотриманням ліцензійних умов діяльності з обігу підконтрольних речовин
Управління державного регулювання та контролю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів і протидії їх незаконному обігу
Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками

У статті здійснено теоретичне та нормативно-правове обґрунтування механізмів державного регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) в медичній діяльності та розроблено рекомендації щодо їх удосконалення на основі зарубіжного досвіду.

Наголошено на необхідності легалізації та використання медичного канабісу для покращення болю та важких станів. Встановлено, що світова практика легалізації медичного та частково рекреаційного використання канабісу демонструє різні підходи до регулювання. Однак у світі відчутна тенденція до легалізації медичного канабісу, що супроводжується програмами декриміналізації для дрібних правопорушень, а також поступовим зняттям кримінальної відповідальності за зберігання невеликих доз канабісу. У багатьох країнах за ініціативами стейкхолдерів, вже почалася легалізація канабісу для медичного використання. Доведено, що Європейському Союзу дозволи та правила щодо медичного канабісу значно відрізняються, зокрема у вимогах до рівня ТТК та КБД.

Виокремлено напрями удосконалення механізмів державного регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) в медичній діяльності в Україні та встановлено, що цифровізація є основою для створення нових, ефективних систем управління в охороні здоров'я, що дозволить покращити контроль за лікарськими засобами, зокрема і медичного канабісу, а також забезпечити їх доступність та безпеку.

Виокремлено напрями розвитку державного регулювання у досліджуваній сфері, зокрема забезпечення простежуваності у вирощуванні та переробці медичного канабісу. Для забезпечення простежуваності в цій галузі можуть використовуватись наступні методи та засоби: блокчейн технології; маркування та нанокодування; RFID технології; електронна система контролю та ін.

Визначено, що Україна зробила перші кроки щодо легалізації медичного використання коноплі. Необхідно здійснити заходи щодо розроблення значної частини підзаконних нормативно-правових актів та внесенні змін до чинних.

Ключові слова: державна політика, сфера охорони здоров'я, державне регулювання, державна політика у сфері охорони здоров'я, обіг рослин роду коноплі (Cannabis), медична

діяльність, фармацевтичний сектор, лікарські засоби, наркотичні речовини.

The article provides a theoretical and regulatory justification for the mechanisms of state regulation of the circulation of Cannabis plants in medical activities and develops recommendations for their improvement based on international experience.

The necessity of legalizing and utilizing medical cannabis to alleviate pain and severe conditions is emphasized. It has been established that global practices of legalizing medical and partially recreational cannabis demonstrate various regulatory approaches. However, there is a noticeable global trend toward the legalization of medical cannabis, accompanied by decriminalization programs for minor offenses and the gradual removal of criminal liability for possession of small amounts of cannabis. In many countries, stakeholder-driven initiatives have already led to the legalization of cannabis for medical use. It has been proven that in the European Union, permits and regulations regarding medical cannabis vary significantly, particularly in the requirements for THC and CBD levels. The directions for improving the mechanisms of state regulation of the circulation of Cannabis plants in medical activities in Ukraine have been identified. It has been established that digitalization serves as the foundation for creating new, efficient management systems in healthcare. This will enhance the control over pharmaceuticals, including medical cannabis, and ensure their accessibility and safety.

The directions for the development of state regulation in the studied field have been outlined, particularly ensuring traceability in the cultivation and processing of medical cannabis. To achieve traceability in this area, the following methods and tools can be used: blockchain technologies, marking and nanocoding, RFID technologies, electronic control systems, and others.

It has been determined that Ukraine has taken initial steps toward the legalization of medical cannabis use. However, significant efforts are required to develop a substantial portion of subordinate regulatory acts and to amend existing legislation.

Key words: public policy, healthcare sector, state regulation, public health policy, circulation of Cannabis plants, medical activities, pharmaceutical sector, medicinal products, narcotic substances.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В останні роки підвищився інтерес до медичного використання конопель (медичного канабісу) з урахуванням притаманних їм властивостей.

Медичний канабіс є потужним засобом для контролю болю. Відомо, що більше 1 мільйона онкологічних хворих в Україні потребують препаратів, які допомагають полегшити процес

хіміотерапії. Препарати на основі канабісу використовують для зменшення болю, м'язових спазмів і судом, а також для лікування анорексії. Важливим аспектом цих ліків є полегшення болю при онкологічних захворюваннях, а також пацієнтам з ВІЛ та при наданні паліативної допомоги. Згідно з даними ВОЗ, лікарські засоби на основі канабіноїдів ефективні для лікування більше ніж 50 патологічних

станів, серед яких хронічний і нейропатичний біль, розсійний склероз, епілепсія, судоми, нудота і блювання, пов'язані з хіміотерапією, деменцією, хворобою Альцгеймера, синдромом Туретта. тощо. За оцінками МОЗ, в Україні близько 4 мільйонів осіб потребують препаратів на основі канабісу для лікування посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни, і ці препарати можуть зменшити симптоми на 50% [1].

Саме тому, питання державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичній діяльності набуває особливого значення в сучасних умовах реформування системи охорони здоров'я України та євроінтеграційного курсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання трансформації сфери охорони здоров'я та її удосконалення, а також законодавчого забезпечення вже стало предметом розгляду багатьох науковців, серед яких слід вказати М. Білинську, З. Гладуна, Л. Жаліло, В. Князевича, Н. Кризину, В. Москаленка, В. Пашкова, Я. Радиша, І. Рожкову, Т. Юрочко та інших науковців.

Актуальні питання державного регулювання забезпечення населення лікарськими засобами розглядаються у працях таких дослідників як Н. Ветютнева, О. Галацан, В. Загородній, Д. Карамішев, В. Лехан, А. Немченко та ін.

При цьому, науковцями виокремлено механізми, що регулюють вплив держави на охорону здоров'я, зокрема це правові механізми (наявність відповідних нормативно-правових актів), економічні механізми (обсяги фінансування, податкова політика тощо), адміністративно-правові важелі (дозвільні або заборонні санкції, державний нагляд, фінансовий контроль та ін.) [2].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи вищенаведене, додаткових досліджень потребують питання удосконалення механізмів державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичній діяльності в Україні.

Мета статті. Теоретико-методологічне обґрунтування механізмів державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичній діяльності та розроблення рекомендацій щодо їх удосконалення на основі зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Спеціальний правовий режим, встановлений для використання лікарських засобів, визначає їх як об'єкти правовідносини. Основними критеріями, що характеризують лікарські засоби як об'єкти правовідносин, є цільовий, соціальний та правовий [3].

Слід зазначити, що канабіноїди, як лікарські засоби, мають досить неоднозначний статус. Їх терапевтична ефективність обумовлена седативними, анксиолітичними та анальгезуючими властивостями. У медичній практиці вже застосовуються деякі препарати, що містять ліганди канабіноїдних рецепторів. Завдяки високій переносимості канабіноїдів їх розглядають як перспективні препарати, хоча виникають побічні ефекти, вони недостатньо призводять до припинення терапії чи потребують додаткового лікування. Наразі залишаються відкритими питання вибору оптимальних канабіноїдних препаратів для конкретних захворювань, визначення дозування та способу введення, а також покращення лікувальних ефектів і можливих побічних проявів [4]. Врахування цих чинників і має стати основою ефективного державного регулювання у сфері контролю та застосування канабіноїдів у медичній практиці.

В законодавстві України визначено понятійний апарат, що стосується предмету нашого дослідження, зокрема терміну «медичний канабіс», представлений у таблиці.

Медичний канабіс – це термін, який охоплює лікарські засоби на основі компонентів рослини марихуани (канабіс), які містять дві ключові активні речовини: дельта-9-тетрагідроканабінол (ТГК) і канабідіол (КБД). ТГК має психоактивні властивості та може викликати залежність [5]. Важливо, при цьому, розрізняти медичний канабіс і немедичні продукти з коноплі, після чого останні належать до наркотичних речовин із обмеженим обігом, за незаконне використання яких передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність (табл. 1).

Питання легалізації медичного канабісу ускладнюється через ризики, пов'язані з незаконним обігом канабісу, що впливає на формування правових рамок і впровадження медичної практики застосування канабіноїдів.

Досліджуючи питання регулювання у сфері обігу медичного канабісу слід зазначити, що правове регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в Україні розвивається на основі численних міжнародних та національних нормативно-правових актів, які охоплюють як контроль за обігом наркотичних засобів, так і регулювання медичного вживання канабісу. Прийнятий у грудні 2023 року Закон України про використання рослин канабісу для медичних та наукових цілей є кроком у розвитку цього напрямку [6]. Водночас для реалізації цього закону у 2024 році ухвалено низку постанов, що запроваджують правила вирощування, перевезення, ліцензування та контр-

Таблиця 1

Законодавче визначення сутності понять «медичний канабіс»

Поняття	Визначення
<i>Зразок рослини роду коноплі (Cannabis) для лабораторного випробування (дослідження)</i>	Зірвана (зрізана) верхня третина рослини, яка містить принаймні одне жіноче суцвіття, що поміщається в індивідуальну упаковку для подальшого направлення на проведення експертизи.
<i>Канабіс</i>	Верхівки рослини канабісу з квітами або плодами (крім плодів та листя, якщо вони не створені верхівкою), з яких не відділена смола, незалежно від назви, якою вони позначені.
<i>Коноплі для медичних цілей</i>	Рослини роду коноплі (Cannabis), вирощені з кондиційного та сертифікованого використання не нижче другої генерації, що належать до групи культур лікарських рослин та включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які використовуються для виробництва лікарських засобів, вмісту концентрації тетрагідроканнабінолу у висушеній солі, яких дорівнює або перевищує 0,3 відсотка.
<i>Коноплі для промислових цілей</i>	Рослини роду коноплі (Cannabis), вирощені з кондиційного і сертифікованого використання не нижче другої генерації, що належать до групи культур сільськогосподарських рослин, які використані для промислових цілей, вміст концентрації тетрагідроканнабінолу у висушеній соломі яких не перевищує 0,3 відсотка.
<i>Продукти переробки конопель для промислових цілей (їх частин)</i>	Продукти, що утворилися внаслідок провадження діяльності з переробки конопель для промислових цілей (їх частин), крім тетрагідроканнабінолу (наступні ізомери та їх стереохімічні варіанти).
<i>Рекреаційне вживання</i>	Акт споживання (часто пов'язаного із зловживанням) наркотичних засобів, психотропних речовин, рослин канабісу (їх частин) без призначення лікаря та з причин, не пов'язаних з медичним використанням.
<i>Рослина канабіс</i>	Будь-яка рослина роду коноплі (Cannabis).
<i>Рослинна субстанція канабісу</i>	Активний фармацевтичний збір (АФІ), виготовлений з конопеля для медичних цілей або ввезений в Україну, внесений до Державного реєстру лікарських засобів та дозволів на виробництво (виготовлення) лікарських засобів у встановленому порядку.
<i>Сировина конопель для промислових цілей</i>	Цілі рослини конопель для промислових цілей або будь-які їх частини незалежно від ступеня розділення (подрібнення), що використовуються у сирому або підданому термічній обробці для подальшого використання в промисловості незалежно від виду діяльності (крім виробництва лікарських засобів або виробництва наркотичних засобів чи психотропних речовин).
<i>Смола канабісу</i>	Відділена смола, неочищена чи очищена, отримана з рослини канабісу.

Джерело: складено авторами на основі [6]

олю за обігу канабісу, зокрема для медичних цілей, відповідно до міжнародних стандартів, зокрема тих, які застосовуються в країнах ЄС, Канаді та США. Важливим аспектом є також розвиток електронної системи обліку обігу канабісу та вдосконалення вимог до суб'єктів господарювання, що займаються його обігом.

Враховуючи значну актуальність питання регулювання обігу рослин роду коноплі (cannabis) в медичній діяльності для України, слід звернутися до зарубіжного досвіду.

Одним із успішних прикладів з цього питання можна назвати є розроблення спеціальної програми з контролю медичного канабісу в Європі, зокрема, Національної програми з медичного вживання канабісу в Чехії, яка була запроваджена в 2013 році і призна-

чена для пацієнтів, які страждають від різних медичних станів, включаючи хвороби нервової системи, паліативну опіку та онкологічні захворювання. Таким чином, медичний канабіс дозволений для продажу через чеські аптеки за рецептом починаючи з 2013 року [7], при цьому, рецепт на медичний канабіс дійсний протягом шести місяців.

Цікавим є досвід Німеччини, яка легалізувала медичний канабіс в 2017 році, проте, рекреаційне використання залишається під заборонаю. При цьому, вирощування канабісу регулюється через тендери, і тільки три компанії мають ліцензії на його виробництво. Пацієнти можуть отримувати канабіс тільки за рецептом, при серйозних захворюваннях, і витрати покриваються медичною страхов-

кою. Наразі, урядом Німеччини підготовлено законопроект для легалізації приватного вирощування канабісу для особистого споживання [8].

Слід відмітити, що у Німеччині процес вибору виробників виявився складним, і тендерну процедуру довелося перезапускати через недавній старт. Федеральний інститут медикаментів та медичних продуктів (Bundesinstitut für Arzneimittel und Medizinprodukte – BfArM) запевняє, що найближчим часом стане відомо, які компанії отримають ліцензії на виробництво канабісу [9].

Таким чином, міжнародний досвід свідчить про необхідність легалізації та використання медичного канабісу для полегшення болю та важких станів. Це підкреслює необхідність подальших досліджень та вдосконалення нормативної бази для забезпечення ефективного та безпечного доступу до канабісу в терапевтичних цілях.

Ефективне функціонування та розвиток системи забезпечення якості лікарських засобів, зокрема медичного канабісу, неможливо без належного нормативно-правового регулювання [10].

Статус фармацевтичного ринку, включаючи медичний канабіс, тісно пов'язаний з якістю та тривалістю життя населення, та, за відповідних показів, потребує забезпечення лікарськими засобами, такими як канабіноди, які сприяють лікуванню захворювань і покращують якість життя. Проблеми у забезпеченні населення якісними медичними препаратами викликають недостатню ефективність національної стратегії в цій сфері [11].

Державна стратегія реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року передбачає комплексний підхід до підвищення доступу до якісних, ефективних і безпечних ліків, у тому числі медичного канабісу. Це також стимулює інновації та дослідження у фармацевтичній галузі, що забезпечують раціональний відбір препаратів, у тому числі канабіс, до Національного переліку основних лікарських засобів та пакету медичних гарантій [12, 13].

Зазначена Державна стратегія розроблена на основі рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Згідно з цими рекомендаціями, стратегія виступає як політичне зобов'язання та орієнтир для забезпечення доступності й раціонального використання ефективних та безпечних лікарських засобів належної якості. Вона встановлює рамки взаємодії всіх учасників процесу, включаючи державний та приватний сектор, громадські організації, донорів та інші зацікавлені

сторони, та визначає їх роль у реалізації цих завдань [11; 13].

Для ефективного функціонування обігу медичного канабісу в Україні необхідне створення чіткої нормативно-правової бази, яка включає всі етапи – від розробки до моніторингу. При цьому, медичний канабіс вимагає особливого підходу в регулюванні, а також важливо врахувати досвід країни, де вже реалізовано подібні стратегії, з метою ефективної інтеграції медичних канабінодів у національну систему охорони здоров'я.

Слід зазначити, що диджиталізація у сфері охорони здоров'я має велике значення для підвищення ефективності та контролю за медичними процесами, особливо в контексті нових ініціатив, як обіг медичного канабісу. В Україні впровадження цифрових рішень стало ключовим фактором для прийняття Закону про медичний канабіс, зокрема, диджиталізація стала важливим інструментом контролю та простежуваності обігу таких препаратів. Цифровізація в охороні здоров'я не обмежується лише цією сферою, але охоплює й інші аспекти, зокрема, закупівлю лікарських засобів та медичних виробів [14].

Під час пандемії коронавірусу була розроблена система MedData, яка забезпечує збір даних та розподіл лікарських засобів і медичних виробів, що стало важливою частиною в боротьбі з кризовими ситуаціями. Вже під час війни була запущена система управління запасами лікарських засобів і медичних виробів e-Stock, що дозволяє ефективно відстежувати та управляти постачанням у реальному часі. Це не тільки контроль за запасами, а й можливість розширити функціональність системи для покращення управління.

Важливим аспектом є те, що з 1 жовтня 2024 року в Україні запрацювала електронна система обліку медичного канабісу, яка має на меті забезпечити простежуваність та контроль за обігом медичного канабісу.

Найближчим часом в Україні також буде запроваджено систему верифікації лікарських засобів із 2D-кодуванням, що дозволить ефективно протидіяти обігу фальсифікованих ліків на фармацевтичному ринку. З жовтня 2024 року було заплановано повний контроль за обігом медичного канабісу в Україні, що є важливим кроком для безпеки послуг та забезпечення прозорості на ринку медичних препаратів [14].

Таким чином, цифровізація є основою для створення нових, ефективних систем управління в охороні здоров'я, що дозволить покращити контроль за лікарськими засобами, зокрема і медичного канабісу, а також забезпечити їх доступність та безпеку. Цифрові сис-

теми, такі як е-рецепти та верифікація ліків, не тільки покращать управління, але й підвищать рівень довіри до медичних продуктів серед населення.

Отже, на основі зарубіжного досвіду можна виокремити напрями розвитку державного регулювання у досліджуваній сфері, зокрема забезпечення простежуваності у вирощуванні та переробці медичного канабісу, що відіграє важливу роль у забезпеченні якості та безпеки продукції, а також у контролі над дотриманням вимог законодавства. Для забезпечення простежуваності в цій галузі можуть використовуватись відповідні методи та засоби [15].

Висновки. Проаналізовано зарубіжний досвід державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичній діяльності, що свідчить про необхідність легалізації та використання медичного канабісу для полегшення болю та важких станів. Це підкреслює необхідність подальших досліджень та вдосконалення нормативної бази для забезпечення ефективного та безпечного доступу до канабісу в терапевтичних цілях.

Світова практика легалізації медичного та частково рекреаційного використання канабісу демонструє різні підходи до регулювання. Однак у світі відчутна тенденція до легалізації медичного канабісу, що супроводжується програмами декриміналізації для дрібних правопорушень, а також поступовим зняттям кримінальної відповідальності за зберігання невеликих доз канабісу. У багатьох країнах за ініціативами стейкхолдерів вже почалася легалізація канабісу для медичного використання.

Доведено, що європейські країни обирають різні законодавчі підходи до легалізації медичного канабісу. В Європейському Союзі дозволи та правила щодо медичного канабісу значно варіюють, зокрема у вимогах до рівня ТГК та КБД.

Виокремлено напрями удосконалення механізмів державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичній діяльності в Україні та встановлено, що цифровізація є основою для створення нових, ефективних систем управління в охороні здоров'я, що дозволить покращити контроль за лікарськими засобами, зокрема і медичного канабісу, а також забезпечити їх доступність та безпеку.

Виокремлено напрями розвитку державного регулювання у досліджуваній сфері, зокрема забезпечення простежуваності у вирощуванні та переробці медичного канабісу, що відіграє важливу роль у забезпеченні якості та безпеки продукції, а також у контролі над дотриманням вимог законодавства. Для забезпечення простежуваності в цій галузі

можуть використовуватись наступні методи та засоби: блокчейн технології; маркування та нанокодування; RFID технології; електронна система контролю та ін.

Визначено, що Україна зробила перші кроки щодо легалізації медичного використання коноплі. Необхідно здійснити заходи щодо розроблення значної частини підзаконних нормативно-правових актів та внесенні змін до чинних, відповідно до їх практичного застосування та усунення тих проблем та питань, які не були враховані раніше. Потребують також врегулювання питання щодо забезпечення контролю якості та безпеки лікарських засобів (продуктів) роду коноплі, зокрема посилення контролю за використанням таких препаратів при замісній підтримувальній терапії. Також, потребують врегулювання питання щодо належного здійснення процесу комунікацій (навчальних, освітніх та інформаційних) з метою донесення інформації щодо застосування медичного канабісу до всіх верств населення та стейкхолдерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Спрощення доступу пацієнтів до ліків на основі медичного канабісу: Верховна рада підтримала законопроект. *Центр громадського здоров'я МОЗ*. 2023. URL: <https://phc.org.ua/news/sproschennya-dostupu-pacientiv-do-likiv-na-osnovi-medichnogo-kanabisu-verkhovna-rada> (Дата звернення: 14.11.2024)
2. Особливості удосконалення надання медичних послуг в Україні / Гаврилюк А.О., Жарлінська Р.Г., Даценко Г.В., Сорокоумов В.П., Міщук А.А., Котуза А.С. *Світ Медицини та Біології*. 2019. № 3 (69). С. 39-43. URL: <https://womab.com.ua/upload/15.3/SMB-2019-03-039.pdf> (Дата звернення: 16.11.2024)
3. Політика та публічне управління у сфері охорони здоров'я: підручник. У 2 т. Т. 2 / М. І. Бадюк, П. Б. Волянський, Р. Ю. Гревцова [та ін.] ; редкол.: В. М. Князевич (голова) [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2018. 320 с.
4. Канабіс та канабіноїди: навчальний посібник / А. М. Скрипніков, Л. О. Герасименко, В. О. Рудь, П. В. Кидонь ; УМСА. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2020. 120 с. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b39e75d-9471-46f8-8da9-3d31fc3dd8ac/content> (Дата звернення: 11.11.2024)
5. Канібер Ю. М., Пайол Д. О. Легалізація медичного канабісу під час війни. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри*. Вінниця, 2023. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b0150b29-905f-4976-abe1-f07af63a027b/content> (Дата звернення: 10.10.2024)
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин та лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування: Закон

України від 21 грудня 2023 року № 3528-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-20#Text> (Дата звернення: 12.12.2024)

7. Shane MacGuill, Dmitrij Gerok. Key Trends for Cannabis in Czech Republic: New Opportunities in 2023. *Euromonitor International*. 2023. URL: <https://www.euromonitor.com/article/key-trends-for-cannabis-in-czech-republic-new-opportunities-in-2023> (Дата звернення: 15.11.2024)

8. Тенденція до легалізу: де у світі легалізовано медичний канабіс? Газета «Аптека». 2023. URL: <https://www.apteka.ua/article/670779> (Дата звернення: 10.11.2024)

9. Мартін Ніколас, Османов Мустафа. Німеччина і медична марихуана. 2019. URL: <https://www.dw.com/uk/> (Дата звернення: 12.12.2024)

10. Юрковська Л. Г. Прогалини національного законодавства щодо забезпечення якості лікарських засобів в контексті національної безпеки у сфері охорони здоров'я. *Реформування національної безпеки: історія, сучасність, перспективи* : матеріали II підсумкової науково-практичної конференції (18 травня 2018 року). К. : Інститут УДО КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. 170 с. С. 128-130.

11. Про національну стратегію забезпечення ліками в Україні. *Дзеркало тижня*. 20 січня, 2017.

URL: <https://zn.ua/ukr/promyshliennost/pro-nacionalnu-strategiyu-zabezpechennya-likami-v-ukrayini-.html> (Дата звернення: 19.11.2024)

12. Уряд ухвалив Стратегію забезпечення населення ліками до 2025 року. – 5 грудня 2018. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/urjad-uhvaliv-strategiju-zabezpechennja-naseleennja-likami-do-2025-roku> (Дата звернення: 10.11.2024)

13. Про затвердження Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року: постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2018 р. № 1022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1022-2018-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 12.12.2024)

14. Цифровізація охорони здоров'я: революційні сервіси та проекти очікуються в найближчі пів року. *ThePharmaMedia*. 2024. URL: <https://thepharma.media/uk/business/35790-cifrovizaciya-oxoroni-zdorovya-revoljucii-servisi-ta-projekti-ocikuyutsya-v-naiblizcipiv-roku-16092024> (Дата звернення: 12.12.2024)

15. Gruzieva T. S, Korchevnyu A. I, Palii M. V, Diachenko K. O, Korolenko V. V. Traceability and control as levers to prevent leakage from legal circulation when legalizing medical cannabis. *Wiad Lek*. 2024; 77(4):635-639. doi: 10.36740/WLek202404103. PMID: 38865615.